

PŘEDNASTAVENÍ NA PRAVDU

KAPITOLA 3.

Kubánská královna

1.

Podívejme se na jiný příběh o kubánské špionáži.

V raných 90. letech začaly tisíce Kubánců prchat před režimem Fidela Castra. Nasoukali se na primitivní lodě – sestavené z duší, plechových sudů, dřevěných dveří a všelijakých dalších věcí, jež byly k dispozici – a vydali se na zoufalou cestu napříč stopadesátikilometrovým Floridským průlivem do Spojených států. Při pokusech vykonat tuto cestu zahynulo podle jednoho z odhadů až 24 000 lidí. Byla to lidskoprávní pohroma. V reakci na situaci založila skupina kubánských emigrantů v Miami organizaci Hermanos al Rescate – Bratři pro záchranu. Dali dohromady provizorní letku složenou z jednomotorových letadel Cessna Skymaster a začali létat nad Floridským průlivem. Ze vzduchu pátrali po uprchlících a jejich souřadnice vysílačkou sdělovali pobřežní strážci. Hermanos al Rescate zachránili tisíce životů. Stali se hrdiny.

S postupujícím časem tížádost kubánských emigrantů rostla. Rozletěli se do kubánskeho vzdušného prostoru a nad Havanou shazovali letáčky, v nichž Kubánce nabádali, aby se Castrovu režimu postavili. Kubánská vláda, která byla z letů utečenců už tak rozpačitá, zuřila.¹ Napětí rostlo a 24. února 1996 vyvrcholilo. To odpoledne se nad Floridský průliv vznesla tři letadla Hermanos al Rescate. Když se přiblížila

kubánským břehům, stíhačky kubánského letectva dvě z nich sestřelily a všichni čtyři lidé na palubě zemřeli.

Reakce na útok byla okamžitá. Rada bezpečnosti OSN vydala rezoluci, v níž kubánskou vládu odsuzovala. Zasmušilý prezident Bill Clinton svolal tiskovou konferenci. Kubánští emigranti v Miami byli rozzuření. Obě letadla byla sestřelena v mezinárodním vzdušném prostoru, v důsledku čehož se čin rovnal válečnému aktu. Do tisku se dostala rádiová komunikace kubánských pilotů:

„Dostali jsme ho, krucinál, dostali jsme ho.“

„Sejmuli jsme je, do hajzlu.“

„Dostali jsme je.“

„Sráči.“

„Označ místo, kde jsme je sejmuli.“

„Tenhle už s náma vyjebávat nebude.“

A potom, když jeden z MIGů zaměřil druhou Cessnu:

„Vlast, nebo smrt, vy bastardi.“²

Uprostřed ostré výměny názorů se však narativ najednou změnil. Penzionovaný kontradmirál Spojených států Eugene Carroll poskytl rozhovor televizní stanici CNN.³ Carroll byl ve Washingtonu vlivnou postavou. Dříve působil jako velitel všech amerických ozbrojených sil v Evropě, kde měl k dispozici 7 000 jaderných hlavic. Carroll řekl, že těsně před sestřelením Hermanos al Rescate se společně s malou skupinou vojenských analytiků setkal s vysoce postavenými kubánskými představiteli.

CNN: Admirále, můžete mi povědět, co se během vaší cesty na Kubu odehrálo, s kým jste mluvil a co vám bylo sděleno?

Carroll: Hostil nás ministr obrany. Generál Rosales del Toro... Cestovali jsme po ostrově, prohlédli si kubánské základny, kubánské školy, jejich částečně dokončenou jadernou elektrárnu a tak dále. Během dlouhého rozhovoru s generálem Rosalesem del Torem a jeho zaměstnanci přišla řeč na přelety amerických letadel – nikoli vládních letadel, nýbrž soukromých letadel operujících z Miami. Zeptal se nás: „Co by se stalo, kdybychom jedno z nich sestřelili? To můžeme, abyste věděli.“

Carroll si otázku kubánského hostitele vyložil jako chabě skryté varování. Interview pokračovalo:

CNN: Když jste se vrátil, komu jste tu informaci předal?

Carroll: Situaci jsme prodiskutovali hned, jakmile jsme si mohli domluvit schůzku... s pracovníky ministerstva zahraničí a se zástupci Vojenské zpravodajské agentury.

Vojenská zpravodajská agentura (Defense Intelligence Agency, DIA) je vedle CIA a Národní bezpečnostní agentury (National Security Agency, NSA) třetím členem triumvirátu výzvědných služeb vlády Spojených států. Pokud se Carroll se zástupci ministerstva zahraničí a DIA opravdu setkal, vyřídil kubánské varování nejvyšším sférám amerických vládních struktur, jaké existovaly. Vzaly si ministerstvo zahraničí a DIA varování k srdci? Zakročily a zabránily Hermanos al Rescate v dalších lehkových prunicích do kubánského vzdušného prostoru? Očividně ne.*

* Ministerstvo zahraničí Spojených států amerických Hermanos al Rescate úřední cestou informovalo, že jakýkoli letový plán s cílovou destinací Kuba je nepřijatelný. Tato varování však zjevně vyzněla naprázdno.

CNN: Admirále, ministerstvo zahraničí předalo Bratrům pro záchranu v této otázce i další varování, že?

Carroll: Neměla žádný účinek... Vědí, že [Bratři] jim dodávají falešné letové plány a pak na Kubu stejně letí. A právě z toho částečně pramenilo rozhořčení Kubánců, protože americká vláda nevykazuje dodržování vlastních předpisů.

Carrollovy informace si politické kruhy ve Washingtonu, D.C., přehazovaly jako horký brambor. To bylo trapné zjištění.⁴ K sestřelení letadel kubánskými stíhačkami došlo 24. února. Carrollova výstraha se k ministerstvu zahraničí a DIA dostala 23. února.⁵ Významný člověk pracující uvnitř Washingtonu se den před krizí sešel s americkými představiteli, otevřeně je varoval, že Kubáncům došla s Hermanos al Rescate trpělivost, ale upozornění bylo ignorováno. Co začalo jako příběh o kubánském zvěrstvu, se změnilo v příběh o neschopnosti americké diplomacie.

CNN: Ale co názor, že to byla neozbrojená civilní letadla?

Carroll zopakoval, co mu bylo řečeno v Havaně.

Carroll: To je velmi citlivá otázka. Kde byli? Co dělali? Uvedu analogický příklad. Představte si, že tu máme letadla, která létají z Mexika nad San Diego, shazují letáky a popouzejí proti [kalifornskému] guvernérovi Wilsonovi. Jak dlouho bychom takové přelety tolerovali, poté co jsme druhou stranu upozornili, ať s nimi přestane?

Fidela Castra si CNN nepozvala, aby se obhájil. On to ale nepotřeboval. Měl kontradmirála, který to udělal za něj.

2.

Následující tři kapitoly se budou věnovat myšlenkám psychologa Tima Levina, který se problémem, jak nás obelhávají cizí lidé, zabýval víc než kterýkoli jiný vědec v oboru sociologie. Druhá kapitola zkoumá Levinovy teorie na pozadí příběhu Bernieho Madoffa, investora, jenž řídil největší podvodné Ponzioho schéma v historii. Třetí se

věnuje neobvyklému případu Jerryho Sanduskyho, fotbalového trenéra z Pensylvánské státní univerzity, usvědčeného ze sexuálního obtěžování. A tato kapitola, tedy ta první, je o důsledcích oné dočasné krize mezi Spojenými státy a Kubou z roku 1996.

Přišlo vám na tom, co říkal admirál Carroll o sestřelení letadel, něco divného? Je tu velice mnoho náhod:

1. Kubánci naplánovali promyšlený vražedný útok na americké občany létající v mezinárodním vzdušném prostoru.
2. Význačný člověk zasvěcený do vojenských záležitostí den před útokem čirou náhodou americkým představitelům přetlumočil tvrdé varování, k čemu přesně dojde.
3. A shodou okolností dostane toto varování den *po* útoku téhož generála do pozice, z níž o kubánské záležitosti může mluvit na nejrespektovnějším zpravodajském kanálu.

Nepřipadá vám načasování těchto tří událostí až příliš dokonalé? Představíme-li si hypotetickou společnost, která se zabývá stykem s veřejností a snaží se mírnit důsledky velmi kontroverzního kroku, udělala by přesně tohle. Měla by okamžitě k dispozici zdánlivě neutrálního odborníka, který řekne: „Já je varoval!“

Přesně tyto myšlenky se analytiku kontrarozvědky Regu Brownovi pár dní po incidentu honily hlavou. Brown pracoval v latinskoamerické divizi Vojenské zpravodajské agentury. Jeho prací bylo zjistit, jak se kubánská výzvědná služba snaží ovlivňovat americké vojenské operace. Jeho úkolem tedy jinými slovy bylo zůstat ostražitý a všimnout si různých nuancí, drobností a nevysvětlitelných shod okolností, které my ostatní ignorujeme. A právě v této chvíli se nemohl zbavit pocitu, že Kubánci celou krizi nějak zosnovali.

Ukázalo se například, že měli zdroj uvnitř Hermanos al Rescate – pilota jménem Juan Pablo Roque, který den před útokem zmizel a znovu

se objevil po Castrově boku na Havaně. Když Roque přijel zpátky domů, nepochybně svým šéfům prozradil, že Hermanos al Rescate na 24. února něco chystají. Brownovi bylo proto zatěžko uvěřit, že datum Carrollova brífinku bylo zvoleno náhodně. Kubánci určitě chtěli, aby bylo jejich varování doručeno den předem, a dopad na veřejné mínění tak byl co největší, není-liž pravda? Přáli si, aby se ministerstvo zahraničí a DIA nemohly z problému vykroutit prohlášením, že varování bylo vágní nebo že zaznělo už dávno. Carrollova slova měly v den, kdy piloti startovali na Miami, přímo před nosem.

Kdo tedy ono setkání domluvil? uvažoval Brown. *Kdo vybral datum 23. února?* Trochu zapátral a jméno, s nímž přišel, jím otřásl. Byla to jeho spolupracovnice z DIA, kubánská odbornice Ana Belen Montesová. Ana Montesová byla hvězda. Opakovaně ji vybírali jako vhodnou kandidátku na služební postup a zvláštní kariéerní příležitosti, zahrnovali ji vyznamenáními a mimořádnými odměnami. Psaly se na ni pochvalné posudky. Do DIA přišla z ministerstva spravedlnosti a jeden z jejích bývalých nadřízených ji v doporučení popsal jako nejlepšího zaměstnance, jakého kdy měl. Kdysi dokonce dostala medaili od George Teneta, ředitele CIA. Ve zpravodajské komunitě jí přezdívali „Kubánská královna“.

Týdny plynuly. Brown byl zoufalý. Obvinit kolegu ze zrady na základě poloparanoidních spekulací byl velmi odvážný krok, zejména když tím kolegou je někdo, kdo má postavení jako Montesová. Nakonec se Brown rozhodl, že se se svými podezřeními svěří důstojníku kontrarozvědky DIA Scottu Carmichaelovi.

„Přišel za mnou o přestávce na oběd a chvíli jsme se procházeli po okolí,“ vzpomíná Carmichael na první setkání s Regem Brownem. „K Montesové se skoro ani nedostal. Chci říct, že většinu času jen opakoval: ‚Ach, bože. Lomil rukama a říkal: ‚Nechci udělat něco nesprávného.‘“

Carmichael ho pomalu rozpovídal. Každý, kdo v kubánské sekci pracoval, si pamatoval na šokující zprávy, jež přinesl Florentino Aspillaga.

Kubánci byli dobří. O tom se Brown sám přesvědčil. Koncem osmdesátých let napsal zprávu, v níž podrobně vyložil zapojení vysoce postavených kubánských důstojníků do mezinárodního obchodu s drogami. „Zjistil totožnost konkrétních vysokých kubánských důstojníků, kteří se na tom podíleli,“ řekl Carmichael, „a přidal detaily. Tím mám na mysli lety, data, časy, místa, kdo, kde, s kým, zkrátka všechno.“ Potom, několik dní před zveřejněním Brownovy zprávy, Kubánci zadrželi všechny, které během vyšetřování odhalil, mnohé z nich popravili a veřejně vše popřeli. „Reg na to řekl jen: ‚Co to, do prdele?‘ Někdo ty informace vynesl.“

Brown začal být paranoidní. V roce 1994 přeběhli dva důstojníci kubánské rozvědky a vypověděli podobný příběh: Kubánci mají někoho vysoko postaveného v americké zpravodajské službě. Co si měl Brown myslet? Řekl to Carmichaelovi. Nemá důvod k podezíravosti?

Potom Carmichaelovi sdělil další věci, které se během krize po sestřelení Hermanos al Rescate odehrály. Montesová pracovala v kanceláři DIA na Bollingově letecké základně ve čtvrti Anacostia, jež je součástí Washingtonu, D.C. Když byla letadla sestřelena, zavolali Montesovou do Pentagonu: pokud jste jedním z předních vládních odborníků na Kubu, jste potřeba přímo na scéně. K sestřelení došlo v sobotu. Následujícího večera náhodou zatelefonoval Brown a ptal se po Montesové.

„Řekl, že telefon zvedla nějaká žena a sdělila mu, že Ana odešla,“ říká Carmichael. Dříve téhož dne měla Montesová telefonát, po němž působila rozrušeně. Pak všem v situační místnosti (konferenční místnost v Bílém domě) řekla, že je unavená, že se nic neděje a že půjde domů.

Reg tomu vůbec nevěřil. Natolik se to vzpíralo naší kultuře, že se tomu ani věřit nedalo. Každý ví, že když nastane krize, zavolají si vás, protože disponujete určitou odborností, která může pomoci s rozhodováním o dalším postupu. A v Pentagonu jste k dispozici, dokud vás nepropustí. Je to pochopitelné. Pokud vám někdo na takové úrovni zavolá, protože

Severokorejci zničehonic vypálili raketu na San Francisco, tak se prostě nerozhodnete odejít proto, že jste unavení nebo máte hlad. Každý to chápe. A přesto to udělala. A Reg se nezmohl na nic jiného než na: „Co to sakra znamená?“

Brown předpokládal, že pokud opravdu pracovala pro Kubánce, zoufale by s ní chtěli mluvit: chtěli by vědět, co se v situační místnosti děje. Setkala se tehdy v noci se svým řídicím důstojníkem? Celé to bylo trochu přitažené za vlasy, což je také důvod, proč byl Brown tak rozpolcený. Kubánští agenti tu ale byli. Věděl to. A teď je tu tato žena, která přijme osobní telefonický hovor a odejde uprostřed něčeho, co je – z hlediska odborníka na Kubu – největší krizí za dlouhá léta. A ke všemu jde o tu samou osobu, jež domluvila neuvěřitelně příhodnou schůzku admirálu Carrollovi.

Brown řekl Carmichaelovi, že Kubánci chtěli letadlo Hermanos al Rescate sestřelit už několik let. Jenže to neudělali, protože si uvědomovali, jaká provokace by to byla. Spojené státy by ji mohly využít jako záminku ke svržení Fidela Castra nebo zahájení invaze. To za to Kubáncům nestálo – ledaže by přišli na nějaký způsob, jak ve svůj prospěch obrátit veřejné mínění.

A tak zjistil, že Ana nebyla jen jedním z lidí, kteří seděli v místnosti s admirálem Carrollem, ale že to celé zorganizovala. Prozkoumal to a pokračoval: „No do háje, před očima mám vlivovou operaci kubánské kontrarozvědky a Ana je tím, kdo vedl snahu o schůzku s admirálem Carrollem. O co tady krucinál jde?“

Měsíce plynuly. Brown vytrval. Carmichael konečně získal složku Montesové. Posledním testem na detektoru lži prošla hladce. Neměla problémy s pitím, ani se jí na bankovním účtu neobjevila žádná nevysvětlitelná částka. Nevynořily se kolem ní žádné výstražné signály. „Když jsem si prošel její bezpečnostní a osobní záznamy, pomyslel jsem

si: „Tady je Reg naprosto vedle,“ řekl Carmichael. „Ta ženská bude příští ředitelkou Vojenské zpravodajské agentury. Je prostě fantastická.“ Věděl, že aby vyšetřování na základě spekulací ospravedlnil, musí být velice pečlivý. Reg Brown, řekl, se „hroutil“. Musel uspokojit Brownova podezření, ať už jakkoli – jak sám podotkl: „zadokumentovat každou sebe-nepatrnější kravinu,“ protože kdyby uniklo ven, že je Montesová v podezření, „zaručeně bych spadl do totálního průšvihů.“

Carmichael pro Montesovou poslal. Setkali se v konferenční místnosti na Bollingově letecké základně. Byla atraktivní, inteligentní, štíhlá, měla krátké vlasy a ostré, skoro až přísné rysy. Carmichael si v tu chvíli pomyslel, že je to úchvatná žena. „Když se posadila, byla skoro vedle mě, asi tahle daleko“ – dal ruce zhruba metr od sebe – „na stejné straně stolu. Přehodila si nohu přes nohu. Nemyslím, že to byl záměr. Řekl bych, že jí to prostě bylo pohodlné. Náhodou jsem vysazený na nohy – to nemohla vědět, ale nohy se mi líbí a vím, že mám tendenci stáčet k nim pohled.“

Zeptal se jí na schůzku s admirálem Carrollem. Měla připravenou odpověď. Vůbec to nebyl její nápad. Syn někoho, koho znala u DIA, doprovázel Carrolla na Kubu a poté měla telefon.

Řekla: „Znám jeho otce, ten mi zavolaal a řekl: ‚Hele, pokud chceš nejnovější zprávy z Kubu, měla bys zajít za admirálem Carrollem,‘ a tak jsem zavolala admirálu Carrollovi, podívali jsme se do diáře, dohodli se, že 23. únor nám oběma vyhovuje, a to bylo celé.“

Jak se ukázalo, Carmichael zaměstnanec DIA, o němž mluvila, znal. Řekl jí, že mu zavolá, aby potvrdil její příběh. A ona na to: „Prosím, do toho.“

Zeptal se jí, čeho se telefonický hovor v situační místnosti týkal. Odpověděla, že si na žádný hovor nevzpomíná. Carmichaelovi se zdálo, že je upřímná. Byl to šílený, hektický den, navíc před devíti měsíci. A co ten brzký odchod?

Řekla: „Ach, ano, odešla jsem.“ Okamžitě to přiznala. Nijak to nepopírala, což by mohlo být trochu podezřelé. Dodala: „Ano, ten den jsem odešla dřív.“ Pokračovala: „No jistě, byla to neděle a jídelny byly zavřené. Jsem v jídle velice vybíravá, trpím alergiemi, takže nejím jídlo z automatů. Byla jsem tu asi od šesti ráno a bylo kolem... osmé večer. Umírala jsem hladu, nic se nedělo a nikdo mě nepotřeboval, tak jsem se prostě rozhodla, že už vyrazím. Půjdu domů a něco sním.“ Znělo to věrohodně. Vážně.

Po rozhovoru Carmichael odpovědi ještě jednou překontroloval. Datum brífinku opravdu vypadalo náhodně. Syn jejího přítele skutečně odjel na Kubu s Carrollem.

Zjistil jsem, že opravdu trpí alergiemi, že nejí jídlo z automatů a že si dává velký pozor na to, co jí. Tvrdí, že v neděli bývá v Pentagonu, tak jsem se tam vypravil a jídelny jsou skutečně zavřené. Celý den tu byla bez jídla, pak šla domů. Řekl jsem si: „To docela dává smysl.“

Co jsem měl? Nic. Nevadí.

Carmichael řekl Regovi, ať si nedělá starosti, a obrátil pozornost k jiným záležitostem. Ana Montesová se vrátila do kanceláře. Všechno bylo zapomenuto a odpuštěno. Vše se ale změnilo jednoho dne v roce 2001, o pět let později, když se zjistilo, že kdykoli se Montesová vrátí večer domů, přepíše zpaměti všechna fakta a postřehy, k nimž ten den v práci dospěla, a pošle je svým řídicím důstojníkům v Havaně.

Ode dne, kdy Montesová nastoupila do DIA, byla kubánskou špiónkou.

* To byla pravda. Montesová na svou stravu skutečně přísně dbala a jednou se rozhodla, že bude „jíst pouze neochucené vařené brambory“. Psychologové ze CIA později došli k závěru, že měla hraniční obsedantně kompulzivní poruchu. Také si dopřávala velmi dlouhou sprchu s různými typy mýdel a při řízení auta nosila rukavice. Za takových okolností není překvapivé, že lidé nacházeli pro její často podivné chování odůvodnění a svá podezření si racionalizovali.